

Rezumat

Scurtă prezentare

În cadrul acestei teze, care s-a vrut a reprezenta, cel puțin la nivel empiric o cercetare pluridisciplinară a instituției pedepselor executabile în regim neprivativ de libertate și a modalității în care acestea pot fi puse în executare am analizat din punct de vedere teoretic, doctrinar sancțiunile penale ce pot fi dispuse în cadrul dreptului penal român și care nu presupun o privare de libertate

De asemenea am efectuat și o comparație din punct de vedere practic, psihologic, social și de drept comparat a măsurilor privative și a celor neprivative de libertate, pentru ca cel în măsură să aleagă între o măsură privativă de libertate și alternativa neprivativă de libertate a acesteia să dispună în cunoștință de cauză, raportat la toate implicațiile juridice și psihosociale ce se presupun.

Întâlnim în cadrul acestei lucrări atât elemente de drept penal, cu ocazia prezentării sancțiunilor penale aplicate odata sau ulterior condamnării infractorului dar și elemente de drept procesual penal și execuțional penal ce privesc modalitatea concretă de punere în executare a acestora cu ocazia pronunțării hotărârilor judecătorești sau pe parcursul executării pedepsei.

În acest sens am analizat nu numai evoluția, noțiunea și argumentarea alternativelor detențiunii penitenciare, respectiv aspectele teoretice și practice referitoare la punerea în executare a pedepselor principale privative de libertate și alternativele pedepselor privative de libertate în România cu distincție între cele aplicate încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare (suspendarea condiționată a executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, pedeapsa închisorii cu executare la locul de muncă, amenda penală și înlocuirea pedepsei amenzii cu pedeapsa închisorii- aspecte generale, evoluția noțiunii și a instituției, condiții de aplicare, aspecte procesuale de doctrină și de practică judiciară, efecte, revocare, anulare, punere în executare, propuneri de lege ferenda), dar și alte măsuri neprivative de libertate ce pot fi aplicate ca alternativă a executării unei pedepse privative de libertate ulterior condamnării (liberarea condiționată, amânarea și întreruperea executării pedepselor privative de libertate, grațierea, amnistia postcondamnatorie, prescripția executării pedepsei).

Toate aceste instituții au fost însoțite de aprecieri privind aspecte de practică judiciară și propuneri de lege ferenda, un capitol separat fiind rezervat propunerilor de îmbunătățire a cadrului legislativ al sancțiunilor neprivative de libertate în România.

Pentru că noțiunea de probațiune este relativ nouă în România, dar și pentru că aceasta constituie principalul mijloc de executare al sancțiunilor penale neprivative de libertate, i-am rezervat întregul capitol III , în cadrul căruia am tratat atât aspectele teoretice privind definiția și caracterizarea probațiunii, formele ei , conceptul de probațiune și fazele procesului de organizare și dezvoltare a sistemului de probațiune în România dar și aspectele practice referitoare la activitatea concretă a personalului din serviciile de probațiune și dificultățile cu care se confruntă activitatea de probațiune în România și propuneri de îmbunătățire a acesteia.

Mai mult, am apreciat că pentru a fi buni specialiști trebuie să fim ancorați în primul rând în realitatea socială, motiv pentru care au fost dezbătute aspecte sociologice și criminologice referitoare la modalitatea în care societatea românească percepe aplicarea măsurilor neprivative de libertate efectuându-se în acest sens un sondaj de opinie ale cărui rezultate sunt expuse și interpretate în ultimul capitol al lucrării.

Tot sub acest aspect al perspectivei sociale, a fost analizată problematica resocializării infractorilor ca modalitate de prevenire a recidivei, cu aplicare specială asupra aspectelor sociale privind implicarea comunității în reintegrarea socială a infractorilor cărora li s-au aplicat sancțiuni penale neprivative de libertate dar și cu privire la protecția victimelor în cazul aplicării unei pedepse executabile în regim neprivativ de libertate cu referire la modelul justiției restaurative atât din perspectiva documentelor internaționale cât și legislației românești.

De asemenea , în completarea analizei problematicii de bază a lucrării au fost abordate aspectele psihologice ale executării pedepselor privative și neprivative de libertate pentru ca în final să putem fi în măsură a adopta cea mai potrivită măsură atât pentru societate cât și pentru infractor.

În acest sens am efectuat un studiu printre deținuții penitenciarelor Târgșor și Ploiești (bărbați și femei) care au completat chestionare ce au fost interpretate cu ajutorul unui psiholog specializat, tocmai pentru a releva aspectele psihologice privind percepția asupra viitorului la deținuți comparativ cu persoanele condamnate la o sancțiune penală neprivativă de libertate.

De asemenea am expus atenției dumneavoastră două studii de caz ale unor deținuți (bărbat și femeie) care în opinia mea ar fi putut beneficia de aplicarea unei sancțiuni penale sau măsuri ulterioare de individualizare a pedepsei care să îi permită o mai bună resocializare socială raportat la pericolul social relativ mic pe care îl reprezentau.

Capitolul IV al lucrării este consacrat elementelor de drept penal comparat aplecându-mă în primul rând asupra reglementărilor internaționale în domeniu, cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Regulile de la Beijing, Regulile de la Tokyo, Regulile Europene cu privire la Sancțiunile și Măsurile Comunitare dar și asupra sancțiunilor penale și măsurilor neprivative de libertate prevăzute în alte sisteme judiciare.

De asemenea au fost analizate alternativele detenției penitenciare în legislația altor țări, materialele expuse fiind inspirate atât din surse doctrinare românești și străine dar și din site-uri de internet sau informații furnizate de ambasadele României în diferite țări, Ministere de Justiție străine sau Ambasade ale acestor țări în România.

Astfel, modalitatea de executare a pedepselor în regim neprivativ de libertate a fost analizată în cazul unui număr de 22 de țări și anume: Statele Unite ale Americii, Anglia , Franța, Austria, Danemarca, Suedia, Germania, Spania, Italia, Irak , Moldova, Lituania, Estonia, Cipru, Africa de Sud, Irlanda, Scoția, Noua Zeelandă, Olanda, Elveția, Japonia și China.

Nu a fost uitată nici importanța aplicării și executării pedepselor în regim neprivativ de libertate, cu analiza dezavantajelor pedepsei închisorii în fața alternativelor detenției penitenciare și percepția societății românești asupra oportunității aplicării sancțiunilor penale și a măsurilor neprivative de libertate, fiind de asemenea efectuate propuneri de îmbunătățire a activității de executare a acestora.

Nu se contestă faptul că abordări ale unei asemenea teme, într-o formă sau alta, mai mult sau mai puțin elaborată au mai făcut obiectul unor cercetări, dar ceea ce îi dă noutate prezentei lucrări este tocmai abordarea pluridisciplinară a problemei sus enunțate.

Considerații asupra temei supuse dezbaterii

Realizarea scopului pedepselor, în principal reeducarea condamnaților și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate efectua nu numai prin eliminarea din societate a celui ce a săvârșit infracțiunea, ci și prin aplicarea unor măsuri neprivative de libertate care însă raportat la fapta comisă, gradul concret de pericol social al acesteia și persoana infractorului pot conduce la îndeplinirea acestui deziderat și fără a se lua măsura încarcerării într-un loc de detenție.

Apecele privind noțiunea, apariția și evoluția conceptului alternativelor detenției, considerații scurte, teoretice și practice asupra pedepselor ce pot fi aplicate în dreptul penal românesc, dar și examinarea modalității de executare a pedepselor principale privative de libertate, sunt cuprise în ***primul capitol*** al lucrării, capitol destinat familiarizării cititorilor cu tema abordată dar și argumentării preferabilității aplicării măsurilor neprivative de libertate raportat la executarea pedepsei penale într-un penitenciar.

Pedeapsa privativă de libertate (închisoarea), ca pedeapsă prevăzută de lege și aplicată de instanța de judecată, în executarea ei ridică multe probleme întrucât, prin natura ei, durează în timp (luni ori ani) și executarea ei trebuie observată, îndrumată și supravegheată pe toată această durată.

De asemenea, executarea pedepsei închisorii se face într-un anumit loc de deținere, într-un penitenciar, care este o instituție specială și complexă ce pune ea însăși multe probleme, începând cu baza materială (localuri speciale, construcții speciale), continuând cu organizarea și structura ei specifică, cu probleme de pază și securitate, cu problema personalului și a specificului acestuia și terminând cu probleme ale activității și vieții de zi cu zi în penitenciar a celor deținuți.

Tot astfel, există multe probleme personale și dificile, de sănătate, muncă, trebuințe etc, ale celor ce execută pedeapsa în penitenciar ce constituie o comunitate eterogena, (ca vârstă, sex, infracțiuni săvârșite), iar pe de altă parte, o comunitate de oameni care trebuie supravegheată, controlată, îndrumată.

Din toate aceste motive, executarea pedepsei privative de libertate este o problemă complexă, cu multiple laturi, a cărei reglementare juridică implică și multe dificultăți motiv pentru care, raportat la funcțiile pedepsei, urmează a se constata că scopul pedepselor constând în reeducarea condamnaților și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se poate realiza în anumite cazuri, raportat la fapta comisă, gradul concret de pericol social al acesteia și persoana infractorului, prin aplicarea unor măsuri neprivative de libertate care pot conduce la îndeplinirea acestui deziderat și fără a se lua măsura încarcerării într-un loc de detenție.

În doctrină s-a materializat deja ideea că viața socială a demonstrat că în foarte multe cazuri, reeducarea infractorilor prin mijloace tradiționale (executarea pedepsei în penitenciar) nu este eficientă sau nu este utilă în toate situațiile, iar dacă se are în vedere scopul pedepsei, reeducarea infractorilor, se impune căutarea și utilizarea, pe lângă mijloacele comune (tradiționale) de individualizare a executării pedepsei, folosirea unor măsuri care să se plieze pe specificul anumitor infractori¹.

De aceea s-a admis că anumite categorii de infractori trebuie tratate penalmente în mod diferit fiind vorba, în primul rând, despre infractorii primari și despre cei care au săvârșit infracțiuni puțin periculoase dat fiind faptul că specificul acestor infractori impune un tratament sancționator corespunzător, deoarece ei nu vădesc indicii de incorigibilitate sau antisocialitate acută.

Ca atare în aceste cazuri se impune luarea unor măsuri denumite de noi în continuare “măsuri neprivative de libertate” ce pot fi încadrate în diferite categorii în funcție de raportarea la mai multe criterii.

Astfel, după cum se dispune prin hotărârea de condamnare asupra acestor măsuri, putem constata că există măsuri neprivative de libertate aplicate încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare la o pedeapsă

¹ Hotca Mihai Adrian, Codul Penal, comentarii și explicații, Editura CH Beck, București, 2007, p. 721

privativă de libertate și măsuri neprivative de libertate luate în cursul executării unei pedepse privativă de libertate .

Detaliind cele expuse mai sus, putem constata că printre sancțiunile penale și măsurile neprivative de libertate aplicate încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare se numără suspendarea condiționată, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere , executarea pedepsei la locul de muncă precum și amenda penală.

Primele trei măsuri presupun aplicarea unei pedepse privative de libertate încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare, care prin aplicarea mijloacelor de individualizare a modalității de executare a pedepselor, prin clemența instanței, urmează a nu mai fi executată în regim de detenție, executarea ei fiind suspendată fie sub condiția de a nu mai săvârși alte infracțiuni în termenul de încercare stabilit de instanță potrivit legii (suspendarea condiționată), fie sub aceeași condiție la care se adaugă și alte obligații ale condamnatului impuse de către instanță (suspendarea executării pedepsei sub supraveghere).

Printre pedepsele penale neprivative de libertate dispuse prin hotărârea de condamnare, a căror nerespectare atrage posibilitatea aplicării unei pedepse privativă de libertate putem menționa amenda penală.

Măsurile neprivative de libertate luate în cursul executării unei pedepse privativă de libertate presupun aplicarea unei pedepse executabilă în stare de detenție, încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare, ele intervenind ulterior ca modalitate de individualizare a executării pedepsei sau ca acte de clemență din partea organelor statului, ca subiect pasiv general în cazul săvârșirii de infracțiuni.

Printre măsurile din această categorie, ce au un caracter permanent, se numără liberarea condiționată, grațierea, prescripția executării pedepsei și amnistia postcondamnatrice.

Dintre acestea, doar în cazul luării primei măsuri se ține cont de comportamentul inculpatului în perioada de detenție, ea putând fi dispusă numai după trecerea unei anumite perioade de timp considerată de legiuitor îndeplătoare pentru reeducarea condamnatului, reinsertia acestuia în societate cu evitarea pe viitor a săvârșirii de noi infracțiuni de către acesta.

În cazul celorlalte măsuri , respectiv grațierea, prescripția executării pedepsei și amnistia postcondamnatrice, se constată că acestea sunt prevăzute de lege pentru anumite categorii de condamnați care îndeplinesc anumite condiții referitoare la natura infracțiunii săvârșite, perioada de timp scursă de la data săvârșirii acesteia, fără a fi pusă în executare hotărârea de condamnare sau referitoare la trecutul infracțional (spre exemplu condiția de a nu fi recidivist în cazul aplicării grațierii condiționate).

Măsurile neprivative de libertate cu caracter temporar ce pot fi luate în cursul executării pedepselor privative de libertate sunt amânarea executării pedepsei și întreruperea executării pedepsei.

Deși acestea puteau fi încadrate în aceeași categorie cu liberarea condiționată, grațierea, prescripția executării pedepsei și amnistia postcondamnatrice putem observa că acestea , sub anumite condiții, au un caracter definitiv în ceea ce privește înlăturarea executării pedepsei, pe când amânarea executării pedepsei și întreruperea executării pedepsei au un caracter temporar, fiind acordate în anumite situații speciale, numai pe o

periodă de timp strict determinată, la împlinirea căreia condamnatul are obligația de a relua executarea pedepsei într-un loc de detenție.

Lucrarea de față tratează în cadrul **capitolului II** atât măsurile și pedepsele neprivative de libertate ce pot fi aplicate încă de la pronunțarea hotărârii de condamnare, în vigoare la data redactării acesteia, respectiv suspendarea condiționată, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, executarea pedepsei închisorii la locul de muncă și amenda penală, cât și alte măsuri neprivative de libertate ce pot fi aplicate ca alternativă a executării unei pedepse privative de libertate cum ar fi liberarea condiționată, amânarea și întreruperea executării pedepsei, grațierea și prescripția executării pedepsei și amnistia post condamnatorie.

De lege ferenda, considerăm că ar trebui ca odată cu aplicarea măsurii grațierii sau amnistiei poscondamnatorii (ca modalitate a amnistiei ce ne interesează raportat la tema prezentei lucrări) judecătorul desemnat potrivit art. 459 c.p.pen, să aibă posibilitatea de a obliga condamnatul a se supune unor măsuri de supraveghere cum ar fi să se prezinte, la datele fixate, la judecătorul desemnat cu supravegherea lui, la serviciul de reintegrare socială și supraveghere sau la alte organe stabilite de instanță; să comunice informații de natură a permite controlul mijloacelor lui de existență.

Și în acest caz instanța poate să impună condamnatului respectarea uneia sau a mai multora din următoarele obligatii: să desfășoare o activitate sau să urmeze un curs de învățământ ori de calificare; să nu intre în legătură cu anumite persoane; să nu conducă nici un vehicul sau anumite vehicule; să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire, în special în scopul dezintoxicării, să efectueze acțiuni de voluntariat în diverse instituții sau fundații.

Aceste măsuri de supraveghere sau obligații ar trebui să aibă un caracter mai puțin restrictiv decât cele prevăzute în cazul aplicării suspendării condiționate (în formele ei- simpla, sub supraveghere sau sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua muncă în folosul comunității), dar să fie suficiente totuși pentru conștientizarea condamnatului asupra gravității faptelor comise cât și pentru întărirea încrederii societății în aplicarea cu eficiență a represiunii și prevenției pedepsei penale.

După cum se poate concluziona raportat la cele prezentate anterior, cadrul legislativ român deține relativ puține instrumente care să asigure sancționarea infractorilor prin metode neprivative de libertate.

Important este de reținut că “*stricto sensu*” singura pedeapsă penală neprivativă de libertate din Codul Penal Român în vigoare este amenda, iar celelalte măsuri neprivative sunt subsecvente aplicării sancțiunilor privative de libertate și sunt privite ca măsuri de individualizare a pedepsei închisorii (suspendarea condiționată, suspendarea condiționată sub supraveghere a pedepsei închisorii sau cu executare la locul de muncă) sau de schimbare în executarea unor hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii (amânarea, întreruperea executării pedepsei sau liberarea condiționată).

Includerea ca sancțiuni de sine stătătoare a pedepselor neprivative de libertate ar acorda judecătorului o gamă mai largă de pedepse din care să aleagă cea mai potrivită metodă preventiv, educativă și de coerciție.

În acest sens propun a se include ca pedepse penale de sine stătătoare munca în folosul comunității, amânarea aplicării pedepsei, semidetențiunea sau semilibertatea, arestul la sfârșit de săptămână dar și posibilitatea aplicării unor sancțiuni combinate cum ar fi închisoare în prima parte a pedepsei urmată de munca în folosul comunității, supravegherea de către consilierii de probațiune sau amenda dar și îmbogățirea gamei de măsuri ulterioare aplicării sancțiunii privative de libertate .

Propun ca atare introducerea sancțiunilor combinate, instituție prin care pot fi adaptate mult mai bine pedepsele aplicate personalității infractorului și comportamentului acestuia înainte și după săvârșirea infracțiunii, instituție asemănătoare celei din Anglia, țară în care sunt permise **ordinele combinate**, care presupun că un infractor cu vârsta minimă de 16 ani se află sub supravegherea ofițerului de probațiune timp de 1-3 ani și trebuie să efectueze un număr de la 40 până la 100 de ore în serviciul comunității.

De asemenea, propun și modalitatea combinării pedepsei închisoarii cu cea a suspendării executării pedepsei închisorii, modalitate care să fie stabilită încă de la data pronunțării sentinței, ceea ce ar însemna că judecătorul poate impune o sentință în care o anumită perioadă este fixată pentru arest și restul va fi suspendată, putându-se adopta soluția ca cea din urmă să poată fi combinată cu supravegherea de către consilierii de probațiune.

În cazul în care se optează pentru aplicarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere se poate opta și pentru introducerea **instituției „garanției”** pentru menținerea liniștii și a bunei purtări.

În acest caz infractorului i se poate cere să prezinte o garanție cu sau fără depunerea unei cauțiuni constând într-o sumă stabilită de judecător de a păstra liniștea și a-și menține buna purtare pentru o perioadă delimitată de timp prevăzută de acesta.

De asemenea ar trebui să fie mai des utilizată **supravegherea electronică sau monitorizarea electronică**, măsură care presupune obligația condamnatului de a nu părăsi domiciliul său în decursul unei anumite perioade de timp, în anumite ore, ziua sau noaptea, cu excepția timpului de lucru, dacă condamnatul lucrează sau își caută un serviciu.

Este necesară de asemenea elaborarea unor *noi metode de executare a detențiunii penitenciare*, care în esență constituie deja pedepse de sine stătătoare dar îmbină elemente ale penitenciarului cu libertatea, cum ar fi: *semilibertatea* - modalitate de executare a pedepsei închisorii agreată în Franța; *semidetențiunea* - alternativă a detențiunii penitenciare deja aplicată în Italia și Portugalia sau *arestul la sfârșit de săptămână* (week-enduri penale) existent deja în Spania, Portugalia, Belgia.

În acord cu dispozițiile legislative ale țărilor europene, ar trebui preluate în legislația noastră sancțiunile și măsurile neprivative de libertate deja folosite de alte țări, cum ar fi cele prevăzute în Codul Penal al Spaniei care plasează **arestul la sfârșit de săptămână** în categoria pedepselor în forma privațiunii de libertate.

Art. 37 al codului penal al Spaniei precizează că arestul la sfârșit de săptămână se aplică timp de 36 de ore, ceea ce este egal cu două zile (se are în vedere partea luminoasă a zilei), iar perioada maximală a acestei

pedepse este de 24 de săptămâni, cu excepția cazurilor, când arestul este aplicat în locul pedepsei în forma închisorii .

Analogic Spaniei, Italia a adoptat norme juridico-penale aparte, care reglementează modalitatea de substituire a detențiunii penitenciare, dar spre deosebire de prima nu le-a inclus în Codul Penal al Italiei, ci în legi speciale, dintre care amintim Legea nr. 689 din 24 noiembrie 1981, numită și lege de depenalizare¹ .

Semidetențiunea face parte din categoria sancțiunilor de substituție, fiind introdusă prin Legea nr. 689 din 24 noiembrie 1981 în calitate de alternativă a pedepselor privative de libertate de scurtă durată² .

Conform art. 55 al acestei legi³ semidetențiunea reprezintă obligația condamnatului de a petrece minimum 10 ore pe zi în Instituțiile de executare a pedepselor abilitate să execute semilibertatea sau în secțiile autonome ale instituțiilor ordinare destinate executării acestei măsuri amplasate în localitatea în care locuiește condamnatul sau în localitatea apropiată.

Conținutul semidetențiunii nu se limitează doar la obligația de a se afla minimum 10 ore pe zi în instituția indicată, ci legea impune și respectarea obligatorie a unor cerințe cum ar fi interdicția de a deține orice tip de arme, muniții și explozive, chiar dacă există permisiunea corespunzătoare a organelor de poliție, suspendarea permisului de conducere (dacă acesta îi este necesar condamnatului pentru desfășurarea activității de serviciu, magistratura de supraveghere poate amâna executarea acestei reguli în baza p. 2 al art. 62 al Legii nr. 689/81), retragerea pașaportului, suspendarea validității vizei, precum și a altor documente echivalente, obligația de a păstra și de a prezenta la orice cerere a poliției în termenii fixați a copiei ordonanței magistraturii de supraveghere, care determină sau modifică prescripțiile.

Semilibertatea, a cărei existență a fost oficializată în codul de procedură penală a Franței în 1958⁴ , reprezintă un regim de executare a pedepselor privative de libertate, care „permite condamnatului în afara penitenciarului și fără supraveghere fie să exercite o activitate profesională, fie să urmeze un curs de pregătire profesională, un stagiu sau să practice o activitate de muncă temporară în vederea integrării sale sociale ulterioare, fie de a contribui esențial la viața familiei sale, fie de a urma un tratament medical" (art. 132-25 al CP al Franței).

Semilibertatea poate fi aplicată ca o etapă intermediară între viața în detenție și viața în libertate după executarea pedepselor lungi, astfel încât ea este o etapă necesară a regimului progresiv, precedând liberarea condiționată.

1 Pradel J. *Droit penal compare*. Op. cit., p. 585.

2 Art. 53 al Legii nr. 689/81.

3 Idem, art. 55

4 Stefani G., Levasseur G., Bouloc B. Op. cit., p. 590.

Totodată, mai poate fi acordată și în calitate de modalitate de executare directă a condamnărilor la pedepse de scurtă durată, în cadrul cărora încarcerarea pare a fi mai mult dăunătoare decât utilă.

Instituțiile analizate mai sus pot fi aplicate cu succes și în România, în condițiile în care executarea lor poate fi efectuată în spațiile din penitenciarele deja existente destinate executării închisorii în regim deschis sau semideschis, regimuri ce corespund în esență ca modalitate de organizare instituției semilibertății, instituție care poate fi aplicată atât ca modalitate de individualizare a executării detenției cât și de la data pronunțării hotărârii de condamnare, ca modalitate de individualizare a sancțiunii închisorii aplicată infractorului.

În cadrul acestor spații special amenajate se pot executa atât sancțiunile de genul arestului la sfârșit de săptămână în zilele de sâmbătă și duminică, sancțiuni ce pot fi combinate cu munca în folosul comunității în restul zilelor săptămânii dar și cele de tipul detenției periodice sau semidetențiunii care se pot executa efectiv în penitenciar în zilele de luni până vineri, urmând ca week-endul să poată fi petrecut de deținuți în familie, măsura fiind de natură a păstra relațiile sociale existente la intrarea în penitenciar și a ușura resocializarea condamnatului la eliberare.

De remarcat este de asemenea faptul că în ultimele două decenii ale sec. XX ***munca neremunerată în folosul comunității*** a cunoscut o largă răspândire și, tîndem să menționăm, că întăririi legislative și aplicării practice le-au precedat serioase experimente, în particular în Finlanda, Suedia, Belgia, Zimbabwe, Ungaria, etc.

Munca neremunerată în folosul comunității reprezintă alternativa detențiunii, care poate fi aplicată atât ca pedeapsă principală, cât și ca pedeapsă complementară.

Condamnatul în decursul unui anumit număr de ore în timpul indicat și sub supravegherea unui organ competent execută lucrări social-utile, pentru achitarea cărora nu se eliberează mijloace și pentru care nu sunt prevăzute funcții în state, astfel evitându-se crearea concurenței în condițiile existenței șomajului în majoritatea țărilor lumii.

Ca orice pedeapsă munca neremunerată în folosul comunității este legată de anumite limitări în drepturi pentru condamnat, în particular, el este obligat să aibă un loc permanent de muncă sau să tindă activ să se angajeze, să-și continue studiile, să respecte strict planul executării pedepsei, compus în prealabil, să nu comită acțiuni ilegale, întrucât aceasta poate avea consecințe juridice concrete privarea de libertate.

În afară de aceasta, timpul liber al condamnatului este limitat. El este obligat să mențină un contact permanent cu colaboratorul, care exercită controlul comportamentului său și executării muncii neremunerate în folosul comunității prescrise.

Acest tip de pedeapsă se aplică de către judecători persoanelor, care au împlinit vârsta de 16 ani, recunoscute vinovate de săvârșirea infracțiunilor mai puțin grave, când în calitate de pedeapsă poate fi pronunțată detențiunea penitenciară în prezența consimțământului și dorinței lui de a executa toate cerințele

prescrise, dacă judecata va considera util de a alege această măsură de constrângere în corespundere cu particularitățile personalității infractorului și posibilitatea corectării lui în societate.

Pentru determinarea unei pedepse echitabile, corespunzătoare gravității și particularităților individuale ale personalității infractorului, judecătoria are nevoie de informație obiective și multilaterale, care sunt culese de serviciul de probațiune.

Art. 58 alin. 4 din noul cod penal¹ ce urma să intre în vigoare la data de 01.09.2009 dar a cărei existență este incertă a introdus în sistemul sancționator aplicabil persoanei fizice o noua pedeapsă principală, aplicabilă în cazul comiterii delictelor și anume munca în folosul comunității, între 100 și 500 de ore, pedeapsă care ar trebui menținută și în textele ce urmează a fi supuse aprobării.

Ca element de noutate, noul cod penal² prevedea în art. 70 și elementele concrete ale *pedepsei muncii în folosul comunității*, stipulând că, dacă legea prevede pentru un delict pedeapsa închisorii sau a închisorii stricte de cel mult 3 ani, instanța poate dispune în locul pedepsei privative de libertate executarea unei munci neremunerate în folosul comunității, pe o durată de cel puțin 100 de ore. Durata maxima a muncii în folosul comunității este de 300 de ore, în cazul în care legea prevede pedeapsa închisorii și de 500 de ore, în cazul în care legea prevede pedeapsa închisorii stricte de cel mult 3 ani

Propun ca acest quantum minim și maxim să dispară, urmând a se introduce un nou criteriu obiectiv de cuantificare a orelor impuse pentru executarea acestei pedepse, de genul două zile închisoare sunt echivalente a 10 ore de muncă în folosul comunității

Prin munca în folosul comunității ca sancțiune penală, unor astfel de infractori li se poate impune desfășurarea, în timpul lor liber, sub supravegherea judecătorului și a consilierilor serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor de pe lângă tribunale, a unei munci neremunerate de natură a aduce beneficii comunității.

Condamnatul nu mai este astfel separat de familia și comunitatea față de care are responsabilități și care îl poate ajuta în a-și dezvolta un mod de viață pro-social. Munca în folosul comunității este deci o modalitate mai puțin costisitoare din punct de vedere economic și social pentru comunitate, iar punerea în aplicare a muncii în folosul comunității poate contribui la construirea unui sistem de justiție mai uman, care ține seama de nevoile reale ale comunității și nu de interese politice sau economice.

Apreciem că în primul rând pentru ca munca în folosul comunității să poată fi aplicată cu succes este nevoie de o atitudine favorabilă a publicului larg față de acest tip de justiție restaurativă. Se impune de aceea o informare corectă și constantă a publicului în legătură cu eficiența și semnificația socială a muncii în folosul comunității.

Munca în folosul comunității face necesară cooperarea între judecători, consilieri de reintegrare socială, autoritățile publice sau ONG care oferă servicii de reintegrare socială a persoanelor condamnate și a

¹ Legea nr. 301/28.06.2004, Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 575 din 29 iunie 2004

² idem

famiiliilor lor, potențialii angajatori (autorități publice, ONG sau firmele private), mass-media și nu în ultimul rând persoana condamnată, familia sa, victima și comunitatea din care face parte.

Pentru a funcționa cu succes și a se dezvolta, programele de muncă în folosul comunității în România, au nevoie de contribuția tuturor celor implicați în aplicarea justiției penale, dar mai ales este necesară crearea unei rețele naționale de expertiză cuprinzând un număr de membri implicați activ în dezvoltarea și punerea în practică a muncii în folosul comunității, prin intermediul căreia modele pozitive să poată fi identificate, dezvoltate și promovate precum și elaborarea de standarde minimale pentru programele de muncă în folosul comunității și proceduri de colaborare care să crească eficiența aplicării muncii în folosul comunității în cadrul politicii penale la nivelul comunităților locale.

Sunt necesare de asemenea întocmirea unor modele de programe de muncă în folosul comunității care să poată fi adaptate în comunitățile locale și crearea unei baze de date care să includă locuri de muncă și servicii sociale de asistență și consiliere pentru persoanele condamnate în comunitate și pentru familiile lor, date despre membrii rețelei de expertiză, informații despre modele de programe, standarde și proceduri de cooperare, precum și crearea unei pagini de internet prin care să fie accesibilă baza de date a proiectului și a unui Buletin informativ cuprinzând barometrul muncii în folosul comunității și recomandări pentru dezvoltarea politicii penale în domeniu.

Consider de asemenea necesară păstrarea dispozițiilor din Legea nr. 301/28.06.2004, publicată în Monitorul Oficial Nr. 575 din 29 iunie 2004 care așa cum am arătat anterior nu va intra în vigoare la data de 01.09.2009 așa cum era preconizat, referitoare la introducerea muncii în folosul comunității, a instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere cu obligația condamnatului de a efectua o muncă în folosul comunității și a amânării aplicării pedepsei și în reglementările ce urmează a fi aprobate, respectiv Codul Penal și Codul de Procedură Penală aflate la această dată în discuția Parlamentului României.

Toate aceste propuneri de îmbunătățire a cadrului legislativ al sancțiunilor neprivative de libertate în România au fost tratate în mod distinct în *subsecțiunea 4 a capitolului II al lucrării*.

Scopul supravegherii infractorului în comunitate este reducerea riscului de recidivă precum și de a sprijini reintegrarea sa în modalități care previn reîntoarcerea sa la comportamentul antisocial motiv pentru care consider că este necesară adaptarea supravegherii și a tratamentului pentru fiecare caz în parte, precum și revizuirea periodică a acestora în funcție de progresele înregistrate de infractor, iar un comportament corespunzător ca răspuns la măsurile fixate de către instanța de judecată ar trebui să poată conduce la scurtarea duratei de supraveghere.

Consider de asemenea că supravegherea infractorului trebuie adaptată la nevoile acestuia, motiv pentru care legislația ar trebui să prevadă în mod expres necesitatea elaborării și dezvoltării unor scheme variate, menite să satisfacă efectiv nevoile infractorului, cum ar fi terapia centrată pe subiect, terapia de grup, programe rezidențiale, precum și tratamentul specializat al diferitor categorii de infractori și ori de câte ori se constată necesitatea administrării unui tratament, ar trebui făcute eforturi de a înțelege antecedentele

infractorului, personalitatea, aptitudinile, inteligența, valorile sale și în special circumstanțele care l-au condus la comiterea infracțiunii.

Pregătirea personalului care lucrează în domeniul administrării sancțiunilor comunitare ar trebui să fie obligatoriu impusă sub mai multe aspecte: de natură morală, juridică și psiho-sociologică și trebuie să contribuie la clarificarea responsabilității personalului în ce privește reabilitarea infractorilor, cunoașterea drepturilor infractorului, precum și cele ale comunității, obținerea de informații despre natura măsurilor neprivative de libertate, scopul supravegherii, despre varietatea mijloace de aplicare a acestor măsuri și la îmbunătățirea pregătirii, cunoștințelor și capacitații personalului pe baza organizării unor cursuri specializate.

De asemenea ar trebui încurajată și participarea comunității și cooperarea cu organismele guvernamentale și non-guvernamentale, cu voluntarii în procesul implementării și administrării măsurilor neprivative de libertate întrucât ea reprezintă o resursă majoră și unul dintre cei mai importanți factori în îmbunătățirea legăturilor dintre infractori, familie și comunitate și doar va fi complementară eforturilor de administrare a justiției penale.

Prin noțiunea de participare publică înțeleg atât contribuția membrilor comunității la protecția societății lor, cât și sprijinirea de către agențiile guvernamentale, sectorul privat și opinia publică a organizațiilor nonguvernamentale care promovează măsurile neprivative de libertate, mijloacele de comunicare în masă urmând a fi folosite în scopul creării unei atitudini publice constructive menite să conducă la o aplicare mai largă a măsurilor neprivative de libertate și la integrarea socială a infractorilor.

De regulă, probațiunea presupune respectarea unor condiții cum ar fi nesăvârșirea de noi infracțiuni și executarea obligațiilor special formulate de către judecător în sentință printre care se numără: urmarea unui curs de tratament respectiv, abținerea de la frecventarea localurilor interzise de către judecător (cazino, localuri de divertisment, etc.), continuarea instruirii profesionale, neposedarea armelor de foc și (sau) armelor albe, repararea daunelor cauzate, comunicarea judecătoriei despre orice schimbare a locului de trai și de muncă, prezentarea în judecată la prima chemare a agentului de probațiune, etc .

Apreciez ca fiind esențialmente necesar ca primul contact dintre inculpat și consilierul de probațiune să aibă loc la cel mult o zi după eliberarea prizonierului din penitenciar , iar pentru clienții aflați sub probațiune cel mai târziu la o săptămână de la pronunțarea sentinței. Frecvența contractului depinde de evaluarea de ansamblu a riscurilor și nevoilor clientului, dar trebuie să fie cel puțin o dată la 2 săptămâni în primele 2 luni și doar dacă totul merge bine și situația este stabilă, contractul poate fi limitat la o dată pe lună pentru restul perioadei de supervizare.

Pe lângă principala condiție a supervizării, pot fi stipulate și alte condiții speciale variate ce vor viza întotdeauna circumstanțe specifice clientului și vor avea legătură cu infracțiunea comisă de el sau de ea.

Consider de asemenea necesar ca în prima lună de probațiune să se alcătuiască un plan de acțiune în colaborare cu clientul –un plan care evaluează punctele tari și posibilitățile clientului , plan ce ar trebui reevaluat la fiecare 3 luni.

Apreciez de asemenea benefică o colaborare cu serviciile sociale din cadrul primăriilor, serviciul de probațiune trebuind să ia inițiativa și să traseze un plan de acțiune, iar serviciile sociale să urmeze acest plan, dar și cu anumite instituții medicale în cazul în care se constată o stare de sănătate precară a persoanei aflate sub probațiune care ar genera o imposibilitate de adaptare a acesteia la realitatea socială, inclusiv în cazul consumului de alcool și de droguri.

Se așteaptă și o implicare a bisericii în aceste activități mai ales prin munca de voluntariat dar ar trebui ca la nivelul Direcției de Probațiune din Ministerul Justiției să fie adoptat un plan de măsuri care să reglementeze modalitatea concretă de implicare a bisericii în această activitate (eventual întâlniri periodice cu consilierii de probațiune, centralizarea eventualelor modalități de ajutorare pe care comunitatea le poate oferi).

Cum Serviciul de Probațiune nu oferă clientului bani, e important să îi ofere posibilitatea de a-și câștiga existența. Este, așadar, foarte important să se construiască o relație profesională în care ofițerul de probațiune este în poziția din care el/ea poate motiva inculpatul să-și asume responsabilitatea propriei vieți.

De asemenea ar trebui prevăzute un număr din ce în ce mai mare de posibilități de tratament prin instituirea unor programe cum ar fi : Abilități cognitive, Managementul Furiei sau Discuții despre Criminalitate.

Trebuie ca societatea să garanteze tratamentul pentru dependenții de droguri și alcool astfel încât Serviciul de Probațiune să poată trimite orice client la tratament și să aibă în același timp certitudinea că acesta va primi tratamentul potrivit atât timp cât este necesar.

În ceea ce privește asistarea și supravegherea persoanelor de alte etnii(în special etnia romă) apreciez că ar fi binevenită implementarea unui proiect de consiliere care să asigure supravegherea sporită a tinerilor între 15 și 25 de ani, dar să asigure și o modalitate de a găsi o alternativă la control și pedeapsă.

Acest program este definit ca o participare la câteva forme de facilități medicale, sociale, terapeutice, educaționale ori de reabilitare, de plasare în grija unor membri ai unui grup etnic, o familie extinsă ori în grija unui membru sau unor membri din asemenea grupuri, de regulă mai în vârstă, plasarea în grija unor membri ai unor grupuri religioase apropiate cum ar fi bisericile sau ordinele religioase, ori în grija unuia sau mai multor membri din aceste grupuri precum și plasamentul în grija oricăror persoane sau agenții.

Așa cum deținuții din penitenciar au dreptul de a formula plângeri adresate judecătorului delegat referitoare la respectarea drepturilor lor, consider că, de lege ferenda , ar trebui ca legea de executare a pedepselor să cuprindă dispoziții referitoare la acordarea acestei posibilități și persoanelor aflate sub probațiune, impunându-se în aceste sens reglementarea distinctă a noțiunilor de *judecător delegat cu executarea pedepselor privative de libertate* și *judecător delegat cu executarea pedepselor neprivative de libertate*.

Acesta din urmă ar trebui să aibă ca atribuții supravegherea și organizarea serviciilor de probațiune de pe lângă fiecare tribunal județean, dacă se menține structura organizatorică existentă la această dată a Serviciilor de Probațiune în România.

Cu toate acestea consider că s-ar impune o restructurare totală a acestor servicii , întrucât în modalitatea actuală de organizare nu se asigură o supraveghere eficientă la nivelul unui județ întreg, acestea nu dispun nici de personalul necesar dar nici de mijloacele materiale.

Sintagma “Serviciul de Probațiune de pe lângă Tribunal” nu își are suportul legal și nici logistic câtă vreme președintele Tribunalului Județean are posibilități limitate în a controla și organiza această activitate. Exemplificăm în acest sens activitatea Serviciului de Probațiune de pe lângă Tribunalul Prahova care funcționează într-un sediu secundar al Tribunalului Prahova, dar nu este subordonat președintelui tribunalului, întrucât, conform dispozițiilor legale în vigoare, coordonarea activității de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate se realizează de către Direcția de probațiune din cadrul Ministerului Justiției, condusă de un director numit, potrivit legii, prin ordin al ministrului justiției, controlul activității de probațiune realizându-se de către inspectorii de probațiune din cadrul direcției prevăzute anterior.

Cu toate acestea Ministerul Justiției a transferat fondurile necesare organizării acestui serviciu, asigurării salarizării, condițiilor materiale, Tribunalului Prahova care are obligația de a verifica dacă din acest punct de vedere activitatea serviciului se desfășoară în condiții optime. Ca atare relațiile cu consilierii din cadrul acestui serviciu nu pot fi decât de colaborare, evidențiată prin întâlniri periodice, schimburi de informații care însă nu au loc cu regularitate până în prezent datorită în special lipsei stabilirii de atribuții în acest sens.

Remediarea acestor deficiențe o văd printr-o regândire a sistemului de probațiune în România, în așa fel încât în cadrul fiecărei instanțe să funcționeze consilieri de probațiune în cadrul Birourilor de executări penale.

Se impune concluzia că ar trebui ca un serviciu de probațiune să existe în cadrul fiecărei instanțe de executare întrucât actuala organizare a câte unui serviciu în fiecare județ care să fie arondat tribunalului nu este benefică prin lărgirea zonei de acoperire astfel încât nu se poate vorbi de o supraveghere eficientă sau posibilitatea efectivă de sprijinire a fiecărui infractor de a se resocializa și a nu mai recidiva.

În acest moment afilierea Serviciilor de Probațiune pe lângă tribunal nu este eficientă așa cum s-a arătat mai sus, întrucât majoritatea au sedii separate, baza materială este evident alocată în majoritate instanțelor, iar președintele instanței nu are atribuții efective prin care să controleze și să organizeze activitatea lor.

Pe de altă parte, a gestiona activitatea de probațiune dintr-un întreg județ este mult mai greu de realizat și implică și costuri materiale mai mari (deplasări la mare distanță, imposibilitatea efectuării unui control și educări a condamnatului în comunitate și la locul de muncă) decât cea aferentă fiecărei instanțe de executare, mult mai mică și cu un potențial de implicare al comunității mult mai mare. Nu este de neglijat faptul că în acest fel și persoanele supravegheate ar fi în număr mult mai mic și în acest mod acestea s-ar bucura de un sprijin și o consiliere efectivă.

Deși ar părea o propunere îndrăzneță și fără suport material, la prima vedere, consider că în acest mod s-ar produce la o eficientizare a activității de supraveghere, la o responsabilizare a instanțelor în aplicarea sancțiunilor potrivite și nu în cele din urmă la o gestionare de către acestea a scopului preventiv, educativ și sancționator al pedepselor.

În acest sens consider că eforturile materiale sunt minime cât timp deja Birourile de executări penale din cadrul instanțelor dispun de o baza materială dar și de personal din cadrul instanțelor care s-a ocupat și până în prezent de punerea în executare a pedepselor aplicate de instanță. În cadrul acestor Birouri ar trebui să funcționeze atât un *judecător delegat cu executarea pedepselor privative de libertate* (noțiune deja implementată în legislația actuală) cât și un *judecător delegat cu executarea pedepselor neprivative de libertate*.

Ei vor fi supuși controlului ierarhic atât de către președintele secției penale sau de președintele acelei instanțe, dar vor avea atribuții de coordonare și supraveghere atât a activității de punere în executare a sentințelor ce conțin asemenea sancțiuni dar și de activitatea ulterioară de punere în aplicare a măsurilor dispuse prin hotărârile judecătorești definitive.

Rămânând în limitele stabilite de titlul prezentei lucrări urmează a propune ca în cadrul departamentului privind executarea pedepselor neprivative de libertate să funcționeze un grefier delegat din cadrul instanței respective care să se ocupe ca și până în prezent de primirea și eliberarea extraselor de la instanțele ierarhic superioare și către instanțele de executare, precum și de întocmirea formelor de executare a sancțiunilor neprivative de libertate.

De asemenea în cadrul Biroului ar trebui ca în funcție de volumul de activitate al instanței respective să funcționeze un număr adecvat de consilieri de probațiune, urmărindu-se ca cel puțin unul dintre aceștia să aibă specializarea în psihologie. Acesta din urmă poate fi folosit și în cadrul altor activități cum ar fi consilierea la cerere sau din oficiu a victimelor infracțiunilor de competența acelei instanțe ca instanță de fond sau în efectuarea unor studii privind climatul organizațional, al unor referate privind beneficiile și riscurile aplicării unor sancțiuni neprivative de către instanță care să poată fi avute în vedere, chiar și cu caracter facultativ de judecător la stabilirea sancțiunii dar și a unor note de observații asupra comportamentului persoanei condamnate atât la începutul executării pedepsei neprivative de libertate cât și pe parcursul acestei perioade.

Apreciez că în cazul infractorului condamnat la o pedeapsă în stare de libertate, consilierea psihologică ar trebui să vizeze în primul rând găsirea posibilității de a obține sau păstra un loc de muncă, de a comunica cu familia, cunoscuții și mai puțin de a accepta pedeapsa (aspect care în cazul pedepsei cu închisoarea vizează în mod predominant consilierea psihologică a deținuților), pe când posibilitatea de a-și întemeia sau păstra o familie este mai puțin importantă câtă vreme se consideră că prin rămânerea în sânul familiei se presupune un suport mai mare acordat de aceasta celui ce beneficiază de o măsură neprivativă comparativ cu cel ce este deținut într-un penitenciar.

Monitorizarea permanentă a celui aflat sub probațiune poate fi în acest fel ușurată de raza mai mică de competență a acestor birouri care ar permite și cunoașterea mai aprofundată de către ofițerul de probațiune a nevoilor și comportamentului persoanei supravegheate dar și o implicare mai eficientă a comunității locale care

consider că ar fi mai receptivă la solicitările unei instituții de la nivel local referitoare la cazul concret al unui membru al comunității.

Este știut de asemenea că fiecare instanță judecătorească dispune de un număr de jandarmi care asigură paza și protecția instanței și a personalului acesteia. Nimic nu ne împiedică a proceda la modificarea legală a atribuțiilor acestora astfel încât să permită însoțirea consilierilor de probațiune de către o asemenea persoană cu ocazia deplasărilor în teritoriu, fapt ce ar contribui atât la sporirea siguranței personalului de probațiune pus deseori în situația de a fi în contact cu persoanele deseori recalcitrante sau cu un trecut infracțional aflate în preajma persoanei supravegheate dar și a încrederii populației în forța coercitivă ce o poate manifesta justiția și în cazul aplicării pedepselor neprivative de libertate.

Aceasta nu trebuie însă a înlocui totalmente implicarea forțelor polițienești de la nivel local pentru supravegherea persoanelor condamnate la o astfel de sancțiune, pentru ca în cazul în care acestea sunt tentate a recidiva reacția societății să fie promptă, astfel încât riscul producerii unor noi infracțiuni să fie minim iar caracterul preventiv educativ al unor asemenea măsuri să fie efectiv îndeplinit.

Este interesant a observa însă că oamenii doresc implicare mai mare a organelor de poliție în supravegherea fizică a infractorilor condamnați la o măsură neprivativă de libertate, urmând ca pentru consilierea acestora să fie implicați psihologii, ONG-urile, serviciul de probațiune și familia.

Apreciez că raportat la aceste date ar fi necesar ca în modificările legislative ce vor urma să se urmărească implicarea organelor de poliție în supravegherea condamnatului, fiind oportun ca mandatul de executare al pedepsei neprivative de libertate, să fie trimis în toate cazurile organelor de poliție pentru exercitarea supravegherii.

Chiar dacă ar fi necesară oarecum sporirea efectivelor de poliție față de cele existente nu sunt de neglijat beneficiile ce ar fi aduse prin instituirea acestor măsuri prin acceptarea mai ușor de către societate a unor condamnați ce execută o pedeapsă neprivativă de libertate, prin prevenirea mai eficientă a recidivei și implicit o resocializare a infractorilor.

Ceea ce determină însă un condamnat la o pedeapsă executată în stare de libertate să săvârșească o nouă infracțiune este în primul rând lipsa banilor și a unui loc de muncă și lipsa mijloacelor minime de trai.

Este necesară pentru înlăturarea acestor factori de risc major în condițiile societății românești o mai bună colaborare a consilierilor de probațiune cu instituțiile abilitate ce oferă locuri de muncă precum și ONG-uri de profil și oferirea unui sprijin efectiv condamnaților pentru asigurarea minimumului necesar pentru un trai decent.

Nu este de neglijat nici exemplul altor state ce au înființat anumite centre, așa numitele „case de la jumătatea drumului” sau “case de compromis”, care oferă o locuință și un minim de mijloace de supraviețuire celor ce au fost condamnați ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni.

Asemenea activitate nu poate fi lăsată în voia întâmplării, la simpla intenție a fundațiilor ci ar trebui instituționalizată o asemenea activitate în așa fel încât cel puțin fiecare serviciu de probațiune să beneficieze de existența unui asemenea centru de a cărui organizare să se ocupe. Chiar dacă investițiile materiale ar părea prea mari trebuie observat că beneficiile pe termen lung sunt incomensurabile.

Dat fiind faptul că majoritatea infracțiunilor se săvârșesc din cauza lipsei banilor, locuinței și a mijloacelor de trai, atât pentru un condamnat ce execută pedeapsa în stare de libertate cât și pentru unul de abia ieșit din penitenciar este imperios necesar ca măcar o perioadă de câteva luni să aibă unde să stea sub o supraveghere și consiliere specializată.

Această perioadă ar trebui să fie obligatorie pentru toți cei care nu au un sprijin concret material și moral în familie sau în cadrul societății pentru ca urmând așa numita „Terapie de acomodare” să poată face față ulterior realităților sociale fără a mai fi tentat a recidiva.

Chiar dacă în unele cazuri putem vorbi de factorul patologic trebuie observat că înființarea centrelor mai sus arătate nu poate fi decât benefică prin observarea într-un cadru intim și o perioadă de timp mai mare a personalității infractorului, detectarea factorilor de risc, consiliere și tratamentul acestora și eventual modificarea măsurilor dispuse prin hotărârea de condamnare ca urmare a constatărilor ulterioare.

Aplicarea pe scară largă a monitorizării electronice poate fi de asemenea un mod avantajos de a ține inculpații în afara închisorii, dar încă sub supervizare intensă la un cost ușor mai scăzut decât penitenciarul.

Este foarte important ca această măsură să nu fie doar o soluție impersonală, tehnică astfel încât ar trebui să se pună mare accent pe contactul cu Serviciul de Probațiune și pe sprijinul social oferit de consilierii de probațiune pentru a contrabalansa elementul controlului.

Toate aceste propuneri au fost inserate în secțiunea 5 din capitolul nr. III al lucrării, capitol consacrat aspectelor psiho-sociale ale aplicării probațiunii, ca măsură neprivativă de libertate în România, după ce în prealabil a fost analizată modalitatea în care aceasta poate fi aplicată în concret din punct de vedere practic și teoretic, fiind dezbătută și problema posibilității resocializării infractorilor din punct de vedere social și a prevenirii recidivei.

Nu au fost uitate nici victimele infracțiunilor, acestea constituind un factor social important necesar unei percepții complete asupra instituțiilor ce fac obiectul lucrării de față, pledându-se pentru implementarea mai accentuată a modelului justiției restaurative, cu aplecare specială asupra aplicării legii nr. 192/2006, privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

Și pentru ca lucrarea să fie completă, am întreprins o cercetare și sub aspectul impactului psihologic al detenției, propunându-mi să evidențiez câteva aspecte ale percepției asupra viitorului la diferite categorii de condamnați- ce anume văd detinuții dincolo de închisoare în ceea ce privește supraviețuirea, modul cum se vor integra în societate, cum se vor raporta la familie, la autoritate, cum vor petrece timpul liber, din ce își vor câștiga existența- toate acestea raportate la imaginea de sine a deținutului și la valorile lui.

Un al doilea obiectiv a fost acela de a găsi modalități concrete, practice de stimulare în vederea reintegrării sociale a deținuților funcție de problemele care vor apărea ca urmare a studierii relațiilor dintre variabilele implicate.

Raportat la concluziile cercetării s-a procedat la compararea percepției pe care o au deținuții asupra viitorului și posibilitatea acestora de a se reintegra în societate față de persoanele condamnate la o sancțiune penală neprivativă de libertate.

Cercetarea a fost realizată în două închisori- penitenciarul de bărbați din orașul Ploiești și închisoarea de femei de la Târgșor, lotul de subiecți fiind de 98 de deținuți dintre care 49 de femei și 49 de bărbați.

Fiecare sublot a cuprins un număr egal de deținuți cu pedepse mici, adică sub cinci ani și pedepse mari, adică peste zece ani, recidiviști și nerecidiviști.

Lotul de subiecți a cuprins deținuți atât cu studii cât și fără studii, cu vârsta cuprinsă între optsprezece și șaiszeci și cinci de ani, din mediul rural și urban, cu și fără familie.

Ghidul de interviu a fost realizat pentru a obține câteva date de identificare, dar conține și itemi cu răspunsuri libere ce vizează obținerea unor date care ar putea întări confirmarea ipotezelor și pentru că nu poate fi standardizat vom prezenta rezultatele globale.

Astfel avem în lotul mare de subiecți 49 de bărbați și 49 de femei; 48 de deținuți au între opt clase și nici o clasă și 49 de deținuți au școala profesională, liceu și facultate; vechimea în penitenciar interesează pentru că se va face comparație între pedepse mari și mici; la itemul privind influența închisorii asupra personalității lor, 72% au spus ca i-a influențat în rău; la itemul – viața fericită sau nu, 62% au avut viață nefericită până în detenție, iar 38% au avut viață fericită; viața, familia, lumea sunt văzute în sens negativ de 68% dintre deținuți; la itemul cum s-a schimbat viața lor 79% au spus că în rău; la itemul cum văd viața de acum înainte 67% dintre deținuți spun că în rău; 65% dintre deținuți nu pot să-și imagineze un moment fericit în viitorul lor, sau dacă și-l imaginează este negativ.

Fără a mai prezenta detaliile ce au fost expuse în cadrul acestei lucrări cu privire la desfășurarea experimentului, datele culese, statisticile și interpretarea lor, concluziile de bază ce au putut fi trase la final au fost acelea că, în mod indubitabil, o ispășire în cadrul comunității a unei pedepse penale, cu toate riscurile și dezavantajele pe care le implică, este mult mai benefică din perspectivă psihologică și socială pentru o reintegrare sau resocializare efectivă decât executarea în regim de detenție a pedepsei penale.

Capitolului IV privitor la elementele de drept comparat incidente instituției ce face obiectul cercetării îi este consacrat un număr de 108 pagini, având în vedere că pentru o aplicare și executare oportună și eficientă a măsurilor neprivative de libertate este necesară cunoașterea atât a reglementărilor internaționale referitoare la executarea pedepselor în regim neprivativ de libertate cât și a sancțiunilor penale neprivative de libertate prevăzute în alte sisteme judiciare și în legislația altor țări.

În acest sens au fost analizate prevederile documentelor internaționale în materie, cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Regulile de la Beijing, Regulile de la Tokyo sau Regulile Europene cu privire la Sancțiunile și Măsurile Comunitare dar și modalitatea în care a evoluat instituția probațiunii și sistemele de pedepse restrictive de libertate sau modalitățile de executare a măsurilor neprivative de libertate.

Au fost antamate aspecte referitoare la aplicarea suspendării condiționate a executării pedepsei, probațiunii intensive, amânării executării pedepsei cu regim de punere la încercare, supravegherii electronice sau monitorizării electronice, dar și a *noilor metode de executare a detențiunii penitenciare*, care în esență constituie deja pedepse de sine stătătoare, care îmbină elemente ale penitenciarului cu libertatea, cum ar fi: *semilibertatea* - modalitate de executare a pedepsei închisorii în Franța; *semidetențiunea* - alternativă a detențiunii penitenciare în Italia și Portugalia; *arestul la sfârșit de săptămână* (week-enduri penale) existent în Spania, Portugalia, Belgia.

Prezentarea legislației specifice în cele 22 de țări ce au făcut obiectul cercetării nu poate decât să completeze imaginea de ansamblu asupra aplicării și executării acestor alternative ale detențiunii și să ne ajute la îmbunătățirea legislației specifice care să asigure acestor sancțiuni penale un impact optim și rezultate pozitive.

Capitolul V al lucrării vine în acest context să completeze imaginea de ansamblu a problematicii abordate prin prezentarea importanței aplicării sancțiunilor penale și a măsurilor neprivative de libertate în contextul existenței unor dezavantaje ale pedepsei închisorii în fața alternativelor detențiunii penitenciare.

În vederea confirmării celor arătate dar și pentru a prezenta modalitatea în care societatea românească percepe oportunitatea aplicării sancțiunilor penale și a măsurilor neprivative de libertate au fost prezentate rezultatele unui sondaj de opinie de care au fost legate în mod necesar și propunerile de îmbunătățire a activității de executare a acestora.

În scopul de a determina cel puțin la nivel empiric percepția societății românești asupra aplicării sancțiunilor penale neprivative de libertate am efectuat un *sondaj de opinie* în care am inserat întrebări care să puncteze atât părerea asupra oportunității aplicării acestor sancțiuni cât și asupra modalităților concrete în care acestea ar afecta desfășurarea normală a relațiilor sociale.

Au fost căutate prin această metodă posibilități de îmbunătățire a activității de probațiune în România dar am încercat să aflăm și opinii în legătură cu posibilitățile de reintegrare ale celor condamnați cu o pedeapsă executabilă în regim de detenție, comparativ cu cei supuși unor sancțiuni penale neprivative de libertate.

De asemenea subiecții sondajului de opinie au fost puși în situația de a evidenția aspectele psihologice ce îi vizau în mod direct sau indirect în cazul aplicării unor sancțiuni neprivative de libertate precum și de a-și exprima părerea asupra efectivității protecției victimelor în România.

Lotul de subiecți a fost ales în așa fel încât să fie un număr egal de femei și de bărbați, reprezentanți din toate păturile sociale, cu mențiunea că o categorie separată a celor intervievați au fost persoanele cu pregătire juridică : magistrați, avocați, consilieri juridici, lectori universitari.

Această categorie a juriștilor a reprezentat un procent de 47% din totalul persoanelor intervievate cuprinzând un număr egal de femei și de bărbați.

Importanța acordată acestei categorii a fost determinată de posibilitatea efectivă a acestora de a lua măsurile necesare aplicării, punerii în executare și îmbunătățirii unor astfel de sancțiuni penale neprivative de libertate, astfel încât părerea lor față de oportunitatea aplicării unor astfel de măsuri apare ca fiind cel puțin egală ca pondere cu cea a restului societății.

Persoanele din celaltă categorie intervievată („a nespecialiștilor”) au fost alese în așa fel încât să se asigure un echilibru de vârstă, pentru bărbați media de vârstă a subiecților fiind de 40 de ani, iar pentru femei de 37 de ani, iar profesiilor acestora să fie cât mai variate.

În acest sens menționăm că au răspuns interviului nostru pe lângă juriștii amintiți mai sus, studenți, pensionari, economiști, consilieri vânzări, administratori, ingineri, psihologi, contabili, geodezi, funcționari sau profesori.

Din totalul persoanelor intervievate 23, 53% au fost victime ale unei infracțiuni astfel încât această cifră față de cea de 76, 47% din totalul subiecților care nu au fost victime ale unor infracțiuni grave apare ca fiind satisfăcătoare pentru a crea prezumția de reprezentativitate a opiniilor exprimate.

S-a urmărit ca și din personalul de specialitate juridică să fie persoane care să fi fost victime ale unor infracțiuni, procentul de 8,82% realizat fiind mulțumitor pentru ca marja de eroare a rezultatului sondajului să fie minimă.

Una din concluziile desprinse a fost aceea că în acest domeniu nu este suficient cunoscută instituția măsurilor și sancțiunilor penale neprivative de libertate (existând chiar un procent de 14% de juriști ce au declarat că nu pot detalia asemenea măsuri !) apărând ca fiind imperios necesară luarea măsurilor de încunoaștințare a publicului larg prin varii mijloace (școală, mass-media, etc.) asupra existenței și implicațiilor aplicării alternativelor detenției penitenciare.

Nu este de neglijat că în condițiile informatizării societății românești ar fi necesară și inițierea unei pagini web pentru fiecare serviciu de probațiune din țară (doar 41 până la acest moment) astfel încât populația să aibă acces facil la informații referitoare la tipurile de activități pe care consilierii de probațiune le desfășoară.

Printre argumentele celor care au apreciat benefică aplicarea alternativelor la detenție se numără acelea că infractorul ar avea o șansă mai mare de îndreptare și de reintegrare, recuperarea socială ar fi mai scurtă, iar costurile sociale mai mici, apreciindu-se că penitenciarul nu asigură reeducarea persoanei condamnate.

Contraargumentele celor ce nu sunt de acord cu aplicarea acestor măsuri sunt și ele substanțiale : infractorul lăsat în libertate ar reprezenta un pericol pentru societate întrucât sunt mijloace insuficiente de

supraveghere astfel încât ar comite și alte infracțiuni, pedeapsa aplicată neatingându-și scopul în acest mod și de asemenea nu ar exista siguranță întrucât infractorul poate recidiva și poate avea acces la mai multe mijloace de comitere de infracțiuni în stare de libertate.

Este clar astfel că pentru a demonta această concepție a societății este necesar a fi luate măsuri sporite de supraveghere și control al infractorilor lăsați în stare de libertate și nu doar întâlnirile periodice la sediul Serviciului de Probațiune și aduse la cunoștința publicului larg pentru sporirea sentimentului de siguranță și încredere al societății relativ la acest tip de pedepse.

Posibila reușită a politicii statale sancționatorii se prefigurează în condițiile în care 97,06% din subiecți au răspuns că satisfacția pentru săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave ar putea fi atinsă și fără încarcerarea într-un penitenciar, dar și mai interesant este rezultatul referitor la modalitatea în care victimele doresc repararea prejudiciului și obținerea satisfacerii în cazul săvârșirii unei infracțiuni.

Astfel un procent de 26,47% doresc repararea din punct de vedere material a prejudiciului comparativ cu numai 5,88% (toți bărbați !) ce ar prefera o reparație morală.

Ori, cum se poate proceda la o reparație materială a prejudiciului produs în condițiile în care infractorul se află în penitenciar, fără posibilități materiale și de cele mai multe ori și fără bunuri asupra cărora victima să înceapă executarea silită a sumelor datorate ?

Procentul minim al celor ce percep că ar fi ajutați în vreun fel de societate în cazul condamnării la o pedeapsă neprivativă oglindește o realitate românească : neimplicarea din ce în ce mai accentuată a oamenilor în problemele și ajutarea celor din jur cu o tendință accentuată spre un egocentrism exagerat.

Pentru înlăturarea acestor deficiențe s-ar impune în mod imperios implicarea bisericii în problemele de acest gen, organizarea meseriei de asistent social în așa fel încât să implice și activități de voluntariat stimulate eventual bănesc, ca și facilități acordate O.N.G.- urilor, fundațiilor și asociațiilor implicate în activitatea de reintegrare socială a infractorilor.

Este interesant a observa însă că oamenii doresc o implicare mai mare a organelor de poliție în supravegherea fizică a infractorilor condamnați la o măsură neprivativă de libertate, urmând ca pentru consilierea acestora să fie implicați psihologii, ONG-urile, serviciul de probațiune și familia.

Procentul de 64% din cei ce au apreciat că poliția ar trebui să se implice în supravegherea condamnaților coincide cu numărul celor care au învederat o stare de nesiguranță și teamă față de aplicarea unor măsuri neprivative de libertate.

Apreciez că raportat la aceste date ar fi necesar ca în modificările legislative ce vor urma să se urmărească implicarea organelor de poliție în supravegherea condamnatului.

Subiecții intervievați apreciază că serviciul de probațiune ar trebui să se ocupe cu consilierea psihologică, educarea, reintegrarea infractorilor și mai puțin cu supravegherea acestora, întrucât așa cum am arătat anterior această activitate publicul o preferă în administrarea poliției ca factor de siguranță mai mare.

Ca și calificări ce ar trebui să fie avute de personalul acestei instituții s-a arătat că aceștia ar trebui să fie psihologi, asistenți sociali, profesori, juriști și chiar medici și teologi.

Este cert că o gamă așa de largă de personal nu poate intra în schema de încadrare a personalului de probațiune care ar putea să aibă cel mult specializarea juridică, sau în psihologie și sociologie.

Cu toate acestea ar fi benefică încheierea unor contracte de colaborare cu anumite instituții medicale în cazul în care se constată o stare de sănătate precară a persoanei aflate sub probațiune care ar genera o imposibilitate de adaptare a acesteia la realitatea socială, inclusiv în cazul consumului de alcool și de droguri.

Se așteaptă și o implicare a bisericii în aceste activități mai ales prin munca de voluntariat dar ar trebui ca la nivelul Direcției de Probațiune din Ministerul Justiției să fie adoptat un plan de măsuri care să reglementeze modalitatea concretă de implicare a bisericii în această activitate (eventual întâlniri periodice cu consilierii de probațiune, centralizarea eventualelor modalități de ajutorare pe care comunitatea le poate oferi).

O parte din aceste persoane consideră că acestea ar fi protejate mai bine prin multiplicarea activităților de prevenire, respectiv o mai mare vigilență a organelor de poliție, o educație corespunzătoare, înăsprirea pedepselor, supravegherea intensivă a foștilor infractori, îmbunătățirea legislației în domenii, mărirea efectivelor de pază și ordine publică dar alții cred că protecția victimei ar trebui să fie urmărită și după săvârșirea asupra acesteia a infracțiunii printr-o consiliere efectivă și nu doar la cerere, implicarea în preluarea și ajutorarea victimelor a mai multor instituții, includerea acestora în programe speciale de protecție, aplicarea mai des a măsurii de interdicere a infractorului de a se apropia de victima sa în situații care ar primejdui psihicul sau fizicul acesteia cu monitorizarea efectivă a respectării acestei interdicții.

Propunem în acest sens ca de lege ferenda să se prevadă în sarcina organelor de cercetare penală și a instanțelor sesizate cu plângerile penale ale părților vătămate ce pot fi adresate direct instanței asigurarea prezenței unui psiholog în primele etape ale desfășurării urmăririi penale și procesului judiciar.

Deși potrivit legii victimele pot beneficia de consiliere și asistență „la cerere”, din datele statistice ale Direcției de Probațiune din Ministerul Justiției prezentate rezultă că puține victime apelează la această modalitate fie din cauza necunoașterii acestor prevederi sau a implicațiilor lor, fie din cauza rușinii, fricii sau lipsurilor materiale sau a concepțiilor învechite.

Ca atare ajutorul psihologic sau social ar trebui să fie acordat „din oficiu” și nu „la cerere” prin asigurarea unor persoane specializate (psihologi, asistenți sociali) care să intervină încă de la primele contacte ale victimei sau infractorului cu organele judiciare.

În scopul unui ajutor eficient ar trebui de asemenea ca în mod obligatoriu atât victima cât și infractorul să aibă acces la informații privind posibilitatea de mediere a conflictului.

În acest sens există posibilitatea încheierii unor contracte de colaborare între organele judiciare (poliție, instanțe) care să permită accesul unui mediator autorizat sau să aducă la cunoștința părților implicate posibilitatea stingerii sau atenuării conflictului prin mediere.

De asemenea există posibilitatea încheierii și a unor contracte de colaborare cu cabinetele psihologice sau ONG - uri specializate care să asigure ajutor specializat atât victimei cât și infractorului pentru un onorariu decontat de către stat, din fondurile speciale constituite din taxele judiciare de timbru achitate conform normelor procesual penale.

Este adevărat că pare că măsurile propuse ar implica și costuri materiale mai ridicate dar acestea urmează a fi recuperate de la partea vinovată prin obligarea acesteia la plată cheltuielilor judiciare către stat.

Beneficiile reale sunt însă cele pe termen lung pentru că oferirea unui ajutor eficient și la timp părților implicate în săvârșirea unei infracțiuni nu poate conduce în cele din urmă decât la reducerea riscului infracțional și prevenirea recidivei.

Concluziile desprinse din efectuarea acestui sondaj de opinie ca modalitate recunoscută și necesară a cercetării sunt prezentate în **secțiunea a doua a capitolului V** alături de propunerile de îmbunătățire a activității de executare a măsurilor neprivative de libertate ce au rezultat în mod necesar din interpretarea răspunsurilor persoanelor intervievate.

Bibliografia folosită pentru atingerea scopului acestei cercetări cuprinde o gamă largă de tratate, cursuri, monografii ale unor autori români și străini în egală măsură, dar și articole de specialitate, practică judiciară facandu-se referire la informațiile culese cu ajutorul site-urilor de internet sau specialiștilor din cadrul Ministerelor de Justiție din Romania și din alte țări , ambasadelor României în străinătate sau ambasadelor altor țări în România.

Consider că și **anexele lucrării** își aduc o contribuție importantă la definitivarea cercetării de față câtă vreme acestea prezintă modele, dar și cazuri concrete de întocmire a unor Registre necesare punerii în executare a sancțiunilor penale și măsurilor neprivative de libertate sau a unor forme de executare întocmite în cazul unor dosare ce au existat pe rolul instanțelor și în care a fost luată măsura aplicării unor alternative de detenție.

Aceste modele de registre sau forme de executare ce se întocmesc de către Birourile de executare din cadrul instanțelor sunt deseori necunoscute chiar și specialiștilor teoreticieni astfel încât demersul efectuat vine în completarea practică a cunoștințelor doctrinare.

Nu trebuie uitat că anexele lucrării vin în completarea și exemplificarea informațiilor conținute în cuprinsul tezei atât în ceea ce privește punerea în executare a hotărârilor judecătorești dar și în ceea ce privește eficiența Serviciilor de Probațiune ca instituții de punere în aplicare a dispozițiilor instanțelor cu privire la sancțiunile penale neprivative de libertate.

Fără a avea pretenția că aspectele analizate au surprins întreaga problematică a executării măsurilor neprivative de libertate considerăm însă că acestea ar trebui avute în vedere pentru eventuale modificări legislative și de organizare a activității de probațiune în România si pot incuraja in mod considerabil specialistii in domeniu in vederea studierii si aplicarii acestor sanctiuni penale.